
Антон Дончев / Anton Donchev

**ЩРИХИ ОТ СЪЗДАВАНЕТО НА
ИЗТОЧНОРУМЕЛИЙСКАТА МИЛИЦИЯ**

*Main Characteristics of the Creation of the
East -Rumelia's Militia.*

The research considers some important aspects and historical points in the establishment and the first steps of the Eastern Rumelia's militia. Some issues of the conflicts of the Great Powers and their influence on the formation of the militia are presented, too.

Key words: Eastern Rumelia's militia, Great Powers

Сключването на Берлинския договор намира в България руските войски в състав: Щабът на армията, намиращ се в Одрин, Управлението на Императорския комисар княз Дондуков-Корсаков в София, а Пловдивският, Сливенският и Одринският санджаци се намират под общото управление на командира на 9 армейски корпус, генерал-лейтенант Столипин, със седалище Пловдив.

Десетте точки на Берлинския договор (чл. 13–22) се отнасят до новото и по-специално политико-административно образование на Балканите – Източна Румелия.

Името „Източна Румелия” идва като предложение от Англия и в крайна сметка е прието. Източна Румелия има статут на автономна провинция в пределите на Османската империя.

Берлинският договор налага съставянето на Европейска комисия, която да изработи заедно с османската власт устройството на Източна Румелия за период от три месеца. Тази комисия трябва да определи властта и правата на генерал-губернатора, както и цялостното управление на провинцията, съобразно с вилаетските закони и предложенията, направени на самото заседание на конференцията в Цариград.

Член 14 на Берлинския договор фиксира границите на Източна Румелия. Източната граница върви по брега на Черно море, а северната – по билото на Стара планина. Западната граница започва от връх Паскал, спуска се до река Тополница между Пирдоп и с. Душанци, продължава до с. Петрич и отгук

между Ихтиман и с. Вакарел, източно от Самоков, стига Родопите. Южната граница върви по Родопите на изток до река Арда, завива на север, пресича река Марица над Свиленград и по Северна Странджа достига Черно море. Скоро след подписването на Берлинския договор Евлоги Георгиев пише до Найден Геров: “Румелия въсточна е тъй украсена, дето не мяза на нищо, и да видим какво ще излезе и от това”¹. Член 15 от договора в Берлин дава право на султана да пази границите – естествено, които я отделят от Княжеството – чрез строеж на укрепления и свои гарнизони².

В първите заседания европейските делегати решават въпросите за процедурата, мястото на заседаване и правомощията на комисията. В Петербург правилно оценяват, че намирайки се в Пловдив, Европейската комисия ще бъде принудена да се съобразява с установеното положение, а руските делегати ще получат подкрепата на българското население. Западните дипломати смятат, че ако се настани в Пловдив, комисията ще може по-бързо да вземе в свои ръце управлението на финансите на областта, а заедно с това и цялата администрация³.

Френският, италианският и германският представител получават инструкции да не се делят от своите английски и австро-унгарски колеги, но се стремят Органическият устав да има подчертано либерален характер. Турските делегати държат за организиране на областта като обикновен турски вилает⁴.

Всички решения трябва да се включат във ферман, който да се обнародва от Османската империя и да се представи на Великите сили. Европейската комисия временно поема управлението на провинцията чрез споразумение с Портата. До изработването на новата организация, руските окупационни войски в състав шест пехотни и две кавалерийски дивизии, в брой не по-голям от 50 000 души, се налага да останат в България не повече от девет месеца, от деня на подписването на договора.

На 1 октомври 1878 г. изтича тримесечният срок на управлението на Източна Румелия. На 4 октомври започват приготовленията за преминаването на областта и милицията в частност към новата организация. На същия ден е издадена заповед, с която генерал-лейтенант Столипин е назначен за генерал-губернатор на Източна Румелия, под контрола на руския императорски комисар. С тази заповед под командването на генерал Столипин се намират и войските на Пловдивския отряд. На негово подчинение е и тази част от Одринската губерния, която е заета от руските войски, но не влиза в състава на Източна Румелия.

През този период от Българската земска войска в Източна Румелия са девет пехотни дружини, две батареи и два ескадрона. Това са: 20-та и 22-ра Пловдивски дружини, 22-ра Татар Пазарджишка, 23-та Казанлъшка, 24-та Ески Загорска, 25-та Хасковска, 26-та Сливенска, 27-ма Ямболска, 28-ма Бургаска, 5-та Пловдивска сотня и 6-та Сливенска сотня. Войнските губернерски управле-

ния са две – в Пловдив и Сливен. Пехотните дружини с допълнителния набор наброяват до 1000 души, конните сотни до 150 души, артилерийските роти – 250 души. На 5 януари 1879 г. със заповед № 27 на Военното управление на България, за по-удобно управление на частите от Българска земска войска, всички пехотни дружини, конни сотни и батареи от Пловдивска и Сливенска губерния се подчиняват на генерал-губернатора на Източна Румелия, като се отделят от Общото управление на българските земски войски в Търново.

По въпроса за турските гарнизони Русия изтръгва обещание и от страна на Ал. Богориди. Когато в края на април 1879 г. новият главен управител пристига в Цариград, той заявява на руския посланик, че никога няма да прибегне до правото си да вика турски войски в областта⁵.

Преди да тръгне за Пловдив, Богориди, както и новоназначеният началник на милицията и жандармерията ген. Виталис получават разрешение от великия везир да потвърдят пред българския народ решението на Портата да не изпраща гарнизони в Балкана⁶. И до това назначение не се стига без спорове. Тъй като въоръжените сили щели да играят важна роля в бъдещото развитие на Източна Румелия, ген. Столипин се опитва да защити пред султана кандидатурата на българин за началник на милицията и жандармерията, като предлага К. Кесяков – офицер от руската армия.

Тази кандидатура е категорично отхвърлена⁷ и по френска препоръка е назначен гореспоменатият ген. Виталис⁸. Той не знае български език, няма необходимият опит за длъжността, на която го поставят и е чужд на българските национални стремежи. Освен Виталис, с протекцията на западните държави в Пловдив пристигат много други чужденци, кандидати за различни постове. С френско съдействие освен ген. Виталис са назначени още полк. Тустен дьо Мануар, кап. Марсение, с английска протекция се ползва ген. Бортвиц, с немска пор. Фитцау, пор. фон Мах и др. „Но освен военни лица, бивши или мними такива, в Пловдив нахлуха и други службогонци, малко или много авантюристи, хора с бурно минало, които помислиха, че най-после Ханаан им се усмихва от Пловдив”⁹.

Друг интересен момент настъпва, когато според заповеди по военното управление на България и Източна Румелия, почти всички офицери, по произход българи, които служат във войските в Северна България, са приведени в дружините на Пловдивска и Сливенска губернии. Това действие е предприето навреме – преди пристигането на генерал-губернатора, за да не се налага да допълва войската с повече чужди офицери.

На 6 февруари 1879 г. със заповед № 30 на Военното управление на България и Източна Румелия, предвид обстоятелствата и нуждата да се даде специална организация на частите от Българската земска войска в Пловдивска и Сливенска губернии, императорският комисар заповядва да се сформират две бригади – Филипополска¹⁰ и Сливенска. В състава на Филипополска бригада

да се включат пехотните дружини № 20, 21, 22, 23, 24 и 25 (със съответните им именования във Филипополска № 1 и т. н.), а в състава на Сливенската бригада да се включат пехотните дружини № 26, 27 и 28 като се преименуват Сливенска дружина, Ямболска дружина и Бургаска дружина. С тази заповед конните сотни се включват също в състава на съответните бригади на местната земска войска, като променят наименованието си на Филипополска и Сливенска конни сотни. За командир на Филиполската бригада се назначава дотогавашният Филипополски губернски военски началник, гвардейският полковник Кесяков. Той е завеждащ на всички части на Земската войска в двете губернии и непосредствено се подчинява на генерал-губернатора на Източна Румелия. За командир на Сливенската е назначен тогавашният губернски военски началник подполковник Д. Целица. Със същата заповед се закриват и унищожават управленията на Пловдивски и Сливенски губернски военски началници, а техният щат се предава на бригадните управления. Към състава на бригадите се считат временно прикомандирвани Филипополска и Сливенска батареи, като са преименувани на пеши батареи № 5 и № 6.

Разбира се, трябва да се отбележи, че преди тази заповед общото управление на войските на Южна България е възложено също на полковник Кесяков (като Филипополски губернски военски началник) на 19 януари 1879 г. с предписанието на генерал-губернатора на Източна Румелия, генерал-лейтенант Столипин, основано на подобно предписание № 5150 от императорския комисар от 22 декември 1878 г. Издават се и ред други заповеди: да се приготвят оръжейници, да се заменят всички пушки “Кринка“, за осигуряването на облеклото и оръжието и докарването му до щатове. Формира се фелдшерска школа в Пловдив, активно се подготвят слесари (седлари) и кузнеци (ковачи).

Вземайки предвид скорошното заминаване на руските войски, войниците, които се отличават със знания и са отговорни към службата, с добро поведение и грамотни, както и тези от дружинните школи, веднага са повишени в унтер-офицерско звание, по 12 души в дружина и по 3 в конните сотни. Замяната се осъществява постепенно, така че когато кадровите офицери напуснат страната тяхното отсъствие да не се почувства. Тези от кадровите, които трябва да останат на служба в милицията, без да се отчисляват от частите, се назначават за инструктори на жителите (Заповед № 48, 26 февруари 1879 г.).

На 1 март със заповед № 51, основана на такава на генерал-губернатора на Източна Румелия от 26 февруари № 23, Земската войска в Южна България се преименува на Източнорумелийска милиция, като началникът на Земската войска до това време е назначен за началник на Източнорумелийската милиция с Щаб, състоящ се от началник на щаба и двама старши адютанти.

Същата заповед обръща внимание и на писарския въпрос, като към всяка канцелария се прикомандирват грамотни войници с добър почерк, които се освобождават от всички строеви занятия, за да се подготвят за писари.

Милицията наброява няколко хиляди души и около 30 хиляди запасни войници. Това определя големия недостиг на военни униформи. Областта няма икономическа възможност да се осигурят униформи, снаряжение и въоръжение на войската си. Управлението на милицията и жандармерията се стреми да оборудва главно редовните войски с униформи и снаряжение. Проблемът със снабдеността на милицията с униформи и снаряжение стои пред ръководството на въоръжените сили в областта. Униформите не достигат, както комплекти, така и части от тях. Основните типове униформи в Източна Румелия са: парадни, всекидневни и бойни. Те от своя страна се делят на летни и зимни. През лятото офицерите носят фуражка от бяло платно¹¹.

Военната музика в областта от своя страна има различни униформи. Военният оркестър свири в Пловдив при специални случаи, на паради, при църковни тържества, пред конака, на Сахаттепе, пред българо-католическата служба, в градската градина, пред станцията на пощата...¹². Постепенно военната музика започва да се вписва в културния живот на областта. Военната музика е подчинена на командира на учебния батальон. Униформите в Източна Румелия се различават и според ранга на военните. В случая – за офицери, подофицери и войници. Също така е прието отделните родове войски да се различават по своята униформа. Разликите в цвета на приборното сукно – при пехотата е червено, характерно за пехотата в европейските армии. При кавалерията – синьо, техническата рота – лилаво, артилерията – черно – също много характерно за този род войски в Европа. Униформата на Източнорумелийската милиция е утвърдена от Органическият устав, приет през 1879 г.¹³

При пехотата – калпакът е от черна агнешка кожа с дъно от червено сукно, отпред с медна плочка с жълт цвят, тип звезда с черен надпис в кръг “Местна милиция“, думите са разделени от звезда с осем лъча. Около окръжността има четиридесет листенца, които образуват четири-лъча звезда-кокарда. Според някои автори тук е използван растителен мотив и се търси значението на числата 4 и 40¹⁴. Кокардата е образувана от два ромба един в друг, удвоява се числото 4 – числото на християнските добродетели. Ромбът според Рудолф Кох е символ на четиримата евангелисти¹⁵. Калпакът е висок, отдясно червено дъно виси към рамото. Мундирът е изработен от черно сукно, двуреден с по шест гладки медни копчета. Гърбът е стегнат с коланче, а пагоните са от червено сукно. Еполетите на офицерите са със златен галон, звездите са сребърни, а всички копчета са позлатени. Панталонът е от черно сукно. Шинелът е еднореден, сив с 6 копчета, отзад пристегнат с коланче с две копчета. Пагоните са от червено сукно, както и петлиците – с едно копче. Коланът е от черна кожа, ботушите са високи.

При кавалерията калпакът е със синьо дъно, мундирът е от черно сукно, пагоните са прави, пришити, сини, както и кантовете, които се поставят по всички краища. Панталоните са от черно сукно с лампаз отстрани. Шинелът е

като пехотния, но със сребърни копчета и синьо сукно на пагоните и петлиците. Ботушите са високи, с шпори.

При артилерията – униформата ѝ е като на кавалерията, но с медни копчета, петлиците и пагоните са от черно кадифе с червен кант, кантовете на мундира и панталоните – червени.

Униформата на техническата рота е като тази на пехотата, но с лилаво приборно сукно. През лятото офицерите и войниците носят мундири и фуражки от бял цвят, околожката е от сукно по цвета на пагоните.

Лятната униформа на всички чиновници е с бял мундир, фуражка с бял чохъл и черна козирка и околожка спрямо приборно сукно.

Средствата за униформи на Източнорумелийската милиция са доста ограничени, което личи от Приказ № 56 от 12 март 1879 г. За гимнастическите фуражки и белите летни фуражки не достигат пари. Средствата, които може да си позволи милицията, са не повече от 15 копейки на фуражки¹⁶. Уреден е и въпросът с долното облекло. Още през първата година на учебния батальон се отпускат 1106 броя долни ризи и долни гащи. В приказа ризите са наречени руски – вероятно заради кройката – 718 ризи и гащи за 1-ва Пловдивска дружина¹⁷.

Въоръжените сили на Източна Румелия изиграват особено важна роля още в началото на своето съществуване. Милицията ясно показва, че ще служи само на българската кауза. Когато след решенията на Берлинския конгрес е отсечен стълбът с българското знаме на големия мост на река Марица в Пловдив и в града възникват безредици, гарнизонът не изпълнява заповедите за действия срещу протестиращите, като има доста примери за подобни действия на милицията.

На 28 май 1879 г. бригадният генерал Виталис официално встъпва в длъжност началник на милицията с надеждата, че „всички вървим ръка за ръка, за да постигнем нашето дело“¹⁸. „Ръка за ръка“ обаче трудно биха могли да се движат хора, които се движат в различни посоки. Резултатът не закъснява. От самото начало, началникът започва да съкращава личния състав на милицията и да се заканва на българите, че ще им отнеме пушките, получени даром от русите¹⁹.

Тази своя дейност ген. Виталис има възможност да извършва в рамките на три месеца, когато е заменен от генерал-комендант Щрекер – немски офицер на дългогодишна турска служба, ползващ се с доверието на Портата. Преди да тръгне за Пловдив Щрекер заявява: “Ние отиваме в една чудновата държава, създадена от капризите на дипломатите. Колко ли ще живеят – Господ знае. Един турски началник, руски инструктори и български дух, как ще се съгласува всичко това?”²⁰.

На 30 октомври 1879 г. генерал-губернаторът А. Богориди издава заповед да се закрият гимнастическите дружества²¹, последвана от друга – “гимнасти-

ците“ да се превърнат в резервисти към дружините. Генерал Щрекер обаче не издава заповед за военната им подготовка като резервисти²² и не позволява на офицерите да участват във военното обучение на гражданското население. Въпреки това, както отбелязва капитан В. В. Ящеров, руските и българските офицери продължават да гледат на резервистите като на “гимнастици“ и да ги обучават²³.

В крайна сметка, в този начален период Щрекер не успява да разпусне милицията, но ограничава нейния състав до минимални размери – 12 пехотни дружини и 1 учебен батальон. Девет от дружините обаче имат в състава си по една рота, а само три от тях по три роти²⁴.

Забелязва се и обща тенденция да се намалява личният състав на тези войскове единици. През май 1879 г. той е общо 7500 души, през 1881 г. – 4458²⁵, 1882 г. – 2247²⁶, 1883 г. – 3642²⁷, 1884 г. – 3491²⁸ и през 1885 г. – 3508²⁹.

За периода 1879–1885 г. получават сравнително по-добро военно образование около 16 000 младежи³⁰.

При по-внимателно вглеждане в цифрите, паралелът между армиите на Княжество България и Източна Румелия показва голямата разлика в армиите на Северна и Южна България. Разбира се, трябва да се подчертае, че към разглеждания период населението на Княжество България е около два пъти повече от това на Източна Румелия. Докато милицията разполага с 20 пехотни роти, непълна артилерийска батарея, един ескадрон, една сапърна рота, Княжеството има 97 пехотни роти, 12 артилерийски батареи, 9 ескадрона, една сапърна дружина, от които 4 сапърни и 1 телеграфна рота. Главният щаб, намиращ се в ръцете на чужденци – турски наемници³¹, наречени “авантюристи”³², служел за преследване на цели не толкова от Портата, колкото на западните сили.

В крайна сметка, въпреки всички тези факти, в провинцията протичат процеси, тревожни за Високата порта и Запада, от една страна, и положителни за българските цели, от друга.

Полагането основите на източнорумелийската милиция от руските военни, споено с българския дух на Източна Румелия изиграва изключителна роля за краткия живот на областта и бързото обединение на Княжество България и Източна Румелия.

БЕЛЕЖКИ

¹ Из архива на Найден Геров. Писма, доклади и материали за възраждането на българския народ. кн. 1. Кореспонденция с частни лица. Под редакцията на Т. Панчев. С., 1911, № 293, с. 171.

² **Кесяков, Б.** Принос към дипломатическата история на България 1878–1925 г. С., 1925, 6–8.

- ³ **Тодоров, Г.** Временното руско управление в България 1877–1979, 93–124.
- ⁴ Blue Books. Turkey, № 9, 1879, part 1. Correspondance respecting the Proceedings of European Commission of the Organisation of Eastern Roumelia. L., 1879, № 18, p. 9.
- ⁵ Освобождение Болгарии от турецкого ига. Т. 3, М., 1967, с. 607.
- ⁶ Пак там, с. 613; Български исторически архив при Държавна библиотека „Иван Вазов“, Пловдив, (БИА–ДБИВ), ф. 3, оп. 2, а.е. 846, л. 1.
- ⁷ **Маджаров, М.** Източна Румелия, С., 1925, 151–152.
- ⁸ Виж **Стателова Е.** Източна Румелия (1879/1885). С., 1983 г.
- ⁹ Мир, бр. 9330 от 15 август 1931. Гешов, Ив. Пловдивски спомени. Краят на руската окупация.
- ¹⁰ Пловдивска
- ¹¹ Колекция НВИМ, X – А-116 – Приказки по милицията 1879 – 1880 г.
- ¹² Виж **Цанкова-Ганчева, Д.** Униформа на Източнорумелийската милиция 1879–1885 г.
- ¹³ Органическият устав на Източна Румелия, Пловдив, 1879 г., чл. 51 – 60, пр.435 / 10.12.1883 г. ДВИА, ф. 1, оп. 2, а.е. 5.
- ¹⁴ Виж **Цанкова – Ганчева, Д.** Цит. съч.
- ¹⁵ Виж **Кох, Р.** б.г. Книга на знаците, С. б.г.
- ¹⁶ Колекция НВИМ, X-А 116 – Приказки по милицията 1879–1880 г.
- ¹⁷ Пак там, Приказ по милицията № 22 / 18 август 1880 г.
- ¹⁸ ДВИА, ф. 42, оп. 1, а.е. 2, л. 12.
- ¹⁹ **Генов, Ал.** Народната гвардия на Южна България 1878 – 1879 г., 1958 г., с. 30.
- ²⁰ **Стойчев. Ив.** Генерал Вилхем Щрекер – Научно-справочна библиотека при ДВИА, 3–854.
- ²¹ А. Богориди издава това нареждане под натиска на Портата (виж. История на Сръбско-българската война 1885 г., с. 92).
- ²² **Генов, Ал.** Цит. съч., с. 30.
- ²³ Пак там.
- ²⁴ **Паприков, Ст.** Армия и флот, 34–35.– Научно-справочна библиотека при ДВИА, 3–824.
- ²⁵ ДВИА, ф. 42-п, оп. 1, д. 37, л. 65.
- ²⁶ Пак там, д. 38, л. 3.
- ²⁷ Пак там, д. 39, л. 9.
- ²⁸ Пак там, д. 40, л. 22.
- ²⁹ Пак там, д. 41, л. 271.
- ³⁰ **Паприков, Ст.** Сръбско-българска война 1885 г. (ръкопис), с. 61. – Научно-справочна библиотека при ДВИА.
- ³¹ Началници на Главния щаб на милицията и жандармерията са били : бригаден генерал Виталис (28.05. – 24.08.1879 г.), генерал-комендант Щрекер (25.8. 1879 – 18.1.1884 г.), генерал-адютант Дригалски (4.04.1884 – 6.09.1885г.)
- ³² **Иванов, Н.** Спомени 1861–1916, (ръкопис), с. 17. – Научно-справочна библиотека при ДВИА, 3–9.